

Ευάγριος Ποντικός: γέννημα μιας περιόδου μεγάλων πνευματικών ανακατατάξεων

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#)

[Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ](#)

Ολοκληρώνοντας αυτή τη σύντομη παρουσίαση των απόψεων της σύγχρονης επιστημονικής κοινότητας του χθες και του σήμερα για το πρόσωπο και το έργο του Ευαγρίου Ποντικού, θα παρατεθούν κάποιες απόψεις του Kevin Korrigan οι οποίες κρίνονται σημαντικές για το θέμα:

«Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Ευάγριος πάνω από όλα είναι παιδί της δικής του εποχής. Γνωρίζουμε ότι μπλέχθηκε στην καταπολέμηση των μεταφυσικών και κοσμολογικών δομών του γνωστικισμού, αρειανισμού και του ευνομιανισμού. Επέλεξε να ζήσει πρωταρχικά σε μία προφορική κουλτούρα και να θέσει τα φιλοσοφικά και θεολογικά του δώρα στην υπηρεσία μιας παράδοσης της ερήμου. Παρείχε στους αδελφούς ένα “θεολογικό λεξιλόγιο” που θα μπορούσαν εύκολα να θυμούνται, ώστε να έχουν μια κατανόηση του κόσμου η οποία ίσως τους προστάτευε στις απομονωμένες συνθήκες διαβίωσης, όπου ο καθαρά συναισθηματικός μυστικισμός ενός ριζοσπαστικού Μεσσαλιανού τύπου θα μπορούσε εύκολα να επικρατήσει. Αυτή η γνωστική έμφαση, λοιπόν, είναι περισσότερο κατόρθωμα παρά ελάττωμα, καθώς αντιπροσωπεύει την

αναγκαιότητα μιας προσεκτικής ενδοσκόπησης κατά τη δύσκολη περίοδο των δοκιμασιών, παρά μια άγονη διανόηση»[\[1\]](#).

Στον Δ΄ αιώνα υπήρχε μια ώθηση να δημιουργηθεί ένας διάλογος μεταξύ της χριστιανοσύνης και του παγανισμού και στην πρώτη γραμμή αυτού του διαλόγου σχεδόν σε κάθε σημείο βρίσκονται οι μεγάλες προσωπικότητες του Ωριγένη και του Πλωτίνου. «Θα μπορούσε να σημαίνει ότι η χριστιανική “σχολή” στην οποία ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Ευάγριος, ο Μ. Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος κατά κάποια έννοια ανήκαν, προωθούσε έναν συσχετισμό μεταξύ του Ωριγένη και του Πλωτίνου, με απώτερο σκοπό την αφομοίωση της παγανιστικής πλευράς και την ενσωμάτωσή της σ΄ έναν διάλογο που θα αποδείκνυε ότι η εσωτερική λογική των μεγαλύτερων ενοράσεων έδειχνε προς το Χριστιανισμό και όχι τον Νεοπλατωνισμό»[\[2\]](#).

Ωστόσο, ο Ευάγριος δεν είναι μόνο ένας εκφραστής της εποχής του, αλλά και πολύ πιο μπροστά από την εποχή του. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι επικεντρώνεται σε θέματα που θα αναβιώσουν μετά από αιώνες και θα αποτελέσουν κριτήρια ορθοδοξίας, όπως η διδασκαλία της νοεράς προσευχής. Έτσι το φως, που σχετίζεται με το «ζαφειρένιο μπλε φως του νου», περίπου μετά από μια χιλιετία έρχεται στην επιφάνεια με την έριδα των Ηουχαστών[\[3\]](#).

Ο Ευάγριος ως καινοτόμος και πρωτοπόρος μιλάει ήδη από τον Δ΄ αιώνα για τη μεταμόρφωση που πραγματοποιείται στη βαθμίδα της θεολογίας με την παρουσία του φωτός και σχετίζεται άμεσα με την πράξη της προσευχής. Σημειώνει ότι όταν

ο νους απωθήσει τον παλαιό άνθρωπο και ενδυθεί τον καινούργιο, τότε τον καιρό της προσευχής βλέπει να μεταμορφώνεται σε ζαφείρι και είδος ουρανού, δηλαδή να γίνεται διαυγής και φωτεινός όπως ο ουρανός. Βιώνει μία κατάσταση που οι πρεσβύτεροι του Ισραήλ ονόμασαν «τόπο Θεού»[\[4\]](#). Η ψυχή μεταμορφώνεται σε τόπο θεωρίας του Θεού, όχι όπως αυτός ο ίδιος είναι, αλλά έτσι, όπως ο Θεός κάνει γνωστή την παρουσία Του ακτινοβολώντας στην ψυχή, όπως σ' έναν καθρέφτη[\[5\]](#). Για την βίωση μιας τέτοιας εμπειρίας ο άνθρωπος, εκτός από την αποδοχή και ανάληψη του ασκητικού αγώνα, έχει ανάγκη και από τη βοήθεια της θείας χάριτος: *«ὅς ἄν θέλῃ τὴν νοὸς κατάστασιν κατανοεῖν, ἀποσπάσθω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πάντων διαλογισμῶν καὶ τότε ὄψεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὡσεὶ σάπφειρον ἢ εἶδος οὐρανοῦ. Χωρὶς δ' ἀπαθείας ποιεῖν τοῦτο ἀδύνατον, δεῖται δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, τοῦ φωτὸς χρειαὴν αὐτὸν ἐνδυναμοῦντος αὐτῷ πληροῦντος»*[\[6\]](#).

Ἐτσι ο Ευάγγριος μας παραδίδει μία θεολογία -μέσα από την οποία εκφράζει το δικό του ιδιαίτερο, μοναδικό και προσωπικό βίωμα- υπογραμμίζοντας τον εμπειρικό της χαρακτήρα και την πρακτική της εφαρμογή όχι μόνο στην εσωτερική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης αλλά και στην εξωτερική πραγματικότητα της αδελφικής κοινωνίας, όπου όλοι είμαστε ίσοι ή ακόμη και αν δεν είμαστε, σίγουρα κάποτε θα γίνουμε: *«Ἐν τῇ τῆς τῶν λογικῶν γνώσεως ἀύξησιν μεταβάλλονται κόσμοι καὶ ἐξαλείφεται ὀνόματα μενούσης τῆς ἰσότητος (ταυτότητος) τῆς γνώσεως κατὰ τὴν τῶν προσώπων ἰσότητα»*[\[7\]](#).

Αυτό που τελικά λείπει για την πραγματοποίηση της μεταμόρφωσης του κόσμου δεν είναι τα λόγια αλλά τα έργα, οι πράξεις, γι' αυτό και τονίζει emphaticά: *«Ἦτω σου τῶν λογισμῶν ἡ δύναμις τὰ ἔργα, τὰ γὰρ πρακτέα τῶν λεκτέων ἐστὶ φιλοσοφώτερα, καθάπερ, καὶ ἐπιπονώτερα· πράξεως παρούσης ὡσπερ οἱ λόγοι ἐξαστράπτουσιν, ἔργων δὲ μὴ παρόντων, οἱ λόγοι τῶν ἔργων δύναμιν οὐκ ἀστράπτουσι»*[\[8\]](#). Η πραγματική δύναμη που διαθέτουν οι χριστιανοί είναι η δύναμη των έργων και όχι των λόγων, ενώ η πνευματική τους διδασκαλία οφείλει να εκφράζεται με έναν φιλοσοφικό τρόπο ζωής, ο οποίος θα επιβεβαιώνεται από τις αντίστοιχες πράξεις. Κορυφαία πράξη είναι η ενέργεια της προσευχής, καθώς βεβαιώνεται ότι *«ἰσάγγελος γίνεται μοναχὸς διὰ τῆς ἀληθοῦς προσευχῆς»*[\[9\]](#).

Το ενδιαφέρον του ανθρώπου για τη μεταστροφή των λογικῶν ψυχῶν από την κακία και την άγνοια στην αρετή και την επίγνωση της αλήθειας αναγνωρίζεται ως αγγελική συνυπουργία[\[10\]](#). Για τον Ευάγγριο, μόνο αυτός που έφθασε στην τελείωση μπορεί να προσεύχεται και για τους άλλους, καθώς οι πνευματικοί έχουν επωμισθεί το καθήκον να εργάζονται για τη σωτηρία όλων των ανθρώπων, ειδικά με τη μεσολάβηση και μιμούμενοι το ήθος των αγγέλων[\[11\]](#). Η αγγελική συνυπουργία, που εκδηλώνεται ως ευχαριστία - δοξολογία του Θεού και ως δέηση

για τη σωτηρία κάθε λογικού πλάσματος, αποτελεί το μόνιμο έργο του θεολόγου και το περιεχόμενο της χαρακτηριστικής ευαγγελικής ρήσης: «Εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξῃ ἀληθῶς, καὶ εἶ ἀληθῶς προσεύξῃ, θεολόγος εἶ»^[12].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Βλ. K. Korrigan, *ό.π.*, σσ. 45-46.

[2] Βλ. K. Korrigan, *ό.π.*, σ. 208.

[3] Βλ. George Tsakiridis, *ό.π.*, σ. 107.

[4] *Σκέμματα 25*, Frankenberg, *ό.π.*, σ.449 και *ΒΕΠΕΣ [Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων]*, τόμος 78^{ος}, «Ευάγγελιος Ποντικός (Μέρος Α΄)», Ἐπιμέλεια Ἡλία Μουτσούλα, Γεωργίας Κουνάβη και Δημητρίου Καλλιντέρη, Ἀθήναι, 2002, σ. 154: «ὅταν ὁ νοῦς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπωθῆται καὶ τὸν καινὸν διὰ χάριτος ἐνδύῃ τότε καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ προσευχῆς καιρῶ ὄψεται ὁμοιουμένην σαπφείρῳ καὶ εἶδει οὐρανοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ τόπος τοῦ Θεοῦ ὠνομαζόμενος, οἷς ἐν τῷ ὄρει ἐφάνη». Πρβ. *Σκέμματα 21*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 451 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σσ. 153-154, *Σκέμματα 23*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 443 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σ. 154, *Σκέμματα 26*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 451 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σ. 154, *Σκέμματα 50*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 463 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σ. 156, *Ἐπιστολὴ λθ΄*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 593 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 79^{ος}, *ό.π.*, σσ. 218-219 και *Πρακτικὸς Ο΄*, PG 40, 1244 A.

[5] Βλ. N. Gendle, *ό.π.*, σ. 384. Πρβ. Βλ. A. Casiday, *ό.π.*, σ. 34-35 και J. Bamberger, *ό.π.*, σ. xcι.

[6] *Σκέμματα 2*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 425 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σσ. 151-152. Πρβ. *Σκέμματα 4*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 427 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σ. 152.

[7] *Γνωστικὰ Κεφάλαια, II, 17*, Frankenberg, *ό.π.*, σ. 141 και *ΒΕΠΕΣ*, τόμος 78^{ος}, *ό.π.*, σ. 97.

[8] *Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχὸν*, PG 79, 1125 BC και ΒΕΠΕΣ, τόμος 79^{ος}, ὄ. π., σ. 85.

[9] *Περὶ Προσευχῆς ΡΙΓ´*, P.G. 79, 1192 D και ΒΕΠΕΣ, τόμος 79^{ος}, ὄ. π., σ. 120. Πρβ. Ι. Χρυσόστομου, *Εἰς Ἀ´ Κορινθίους*, Ὁμιλία 13,3, PG 61, 148 D - 149 A.

[10] *Γνωστικὰ Κεφάλαια VI, 90*, Frankenberg, ὄ. π., σ. 421 και ΒΕΠΕΣ, τόμος 78^{ος}, ὄ. π., σ. 136: «Ὅστις ἂν χάριτι τοῦ Κυρίου πνευματικῆς γνώσεως ἠξιωθῆ, σπουδαίως τοῖς ἁγίοις Ἀγγέλοις τὰς λογικὰς ψυχὰς ἐκ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἐκ τῆς ἀγνοίας πρὸς τὴν ἀληθείας ἐπίγνωσιν ῥυομένοις συνυπουργεῖτω».

[11] Πρβ. Στ. Παπαδοπούλου, ὄ. π., σ. 221.

[12] *Περὶ Προσευχῆς Ξ´*, P.G. 79, 1180 B και ΒΕΠΕΣ, τόμος 79^{ος}, ὄ. π., σ. 111.

<https://bit.ly/3IfSvG0>